

A könyvtárközi kapcsolatok kettős rendszere fog tehát működni. Közvetlenül Boston Spához előreláthatólag a tudományos és szakkönyvtárak fordulnak majd kéréseikkel, a LASER rendszer lehetőségeivel a közművelődési könyvtárak élnek majd.

A külföldi könyvekből a Kölcsönző Részleg keveset szerez be, annak érdekében, hogy a referenzrészleg legalább egy példányban beszerezhesen mindent. Az egyéb kiadványtipusok közül jelentéseket és konferenciaanyagokat, angol hivatalos kiadványokat teljességre törekedve a Kölcsönző Részleg gyűjt. Egyéb típusok széles körű gyűjtését folyamatosan valósítják meg.

Az angol kiadványokról 1950-ig visszamenőleg készülő gépi leírásokat a LASER rendszerben a lelőhellyel egészítik ki; így egy-két éven belül a LASER rendszer birtokában lesznek a rendszerhez tartozó összes könyvtár adatai, az újabb címek ISBN számrendben, a régebbi anyag szerzői betűrendben. Mivel a közművelődési könyvtárak közigazgatásilag is átszervezés alatt állnak, növeli a LASER rendszer jelentőségét, hogy az összeolvadt, ill. önállósult könyvtárak ujonnan kialakult állományáról különösebb nehézség nélkül összeállíthatók a katalógusok. Az egyes régiók központi katalógusai pedig a Kölcsönző Részlegnek nyújtanak nagy segítséget. A BL koncepciója nélkül ez az országos kooperáció nehezen képzelhető el.

A könyvtárak közötti állománycserét eddig a NCL végezte, a szokásos, nehézkes listák alapján. Ezt a funkciót a Kölcsönző Részleg továbbra is vállalja egyszerűsített formában. A könyvtárakban fölöslegessé vált állományrészeket, fölös példányokat közvetlenül Boston Spába lehet irányítani, ahol az ilyen szállítmányokból remélik bővíteni a régebbi állományt.

A BL-nek és a létrehozása által kialakuló együttműködésnek a lehetőségei kimeríthetetlenek. Az angol könyvtárügy visszavonhatatlanul megindult az egységes könyvtári rendszer megvalósításának útján.

Javaslat a pedagógiai és pszichológiai információs szolgálat megszervezésére Finnországban

A Tudományos Információs Tanács 6.sz. jelentését (1972 :B 83.sz. bizottsági jelentés) (Tieteellisen Informoiminnin Neuvottelukunnan VI. mietintö (Komiteanmietintö 1972 : B 83) Ehdotus kasvatustieteiden ja psykologian informaatiopalvelun järjestämiseksi. Helsinki 1972. 66 [74] p.) KÁROLYI Ágnes tömörítette.

A finn Tudományos Információs Tanács 1971-ben hattagu bizottságot szervezett, melynek feladata a neveléstudományi és pszichológiai tájékoztatás nemzetközi és hazai helyzetének áttekintése, javaslatok kidolgozása a szakterület tájékoztatásának hatékonyabbá tételére és a nemzetközi rendszerekbe történő bekapcsolás módjára. A bizottság egyéves munkájáról szóló - az Oktatásügyi Minisztériumnak készített - felterjesztést ismertetjük.

A BIZOTTSÁG MUNKAMÓDSZERE

A hattagu bizottság mintegy tucatnyi további szakembert vont be a munkába. A jelentősebb hazai és külföldi tájékoztatási irodák kutatási beszámolóinak adatait összegezte, kérdőíves felmérést végzett a pedagógusok és pszichológusok különböző rétegei között, csoportos interjúkat szervezett, dolgozott fel különböző hazai intézetekben, mint pl. egyes tartományok mentálhigiénés hivatalában, különböző egyházközségek családjogi központjában, könyvtárakban, felnőttoktatási stb. tudományos intézetekben. Megindított továbbá egy félévre terjedő vizsgálatot a szalag és lemezfelvételes adatközvetítés felhasználására vonatkozóan. Ez utóbbi vizsgálat eredményeiről egy következő jelentésben kívánnak beszámolni.

MILYEN TUDOMÁNYTERÜLETEKRE TERJEDT KI A BIZOTTSÁG VIZSGÁLATA?

A pedagógiai információs rendszer a következő tudományterületeket fedi le:

- Neveléstudomány, ide tartozik: a nevelésfilozófia, -történet, -lélektan, -szociológia, didaktika, oktatáspolitikai, pályaorientálás, felnőttoktatás.

- Gyógypedagógia (hangsúlyozva, hogy az abnormis csoportoknak nemcsak oktatása, hanem vizsgálata is a területhez tartozik).

- Mozgáspedagógia (említve, hogy a "mozgástudományok" (!) egyéb területei egyéb rendszerekben szerepelnek, így: a mozgás-szociológia a szociológiánál, a mozgásbiológia a biológiai és az orvostudományok rendszerében).

- Határterületek: Metodológia, statisztika.

Nem tartozik szorosan a pedagógiai információ köréhez, mégis lehető teljességében ide sorolják a pszichológiát, tehát még az állatpszichológiára is kiterjesztik a rendszert, azzal az indoklással, hogy "a pszichológia egyébként minden rendszeren kívül maradna".

Látható tehát, hogy bizonyos konvenciók alkalmazásával arra törek-szenek, hogy a tudományterületek információs rendszereinek egészébe il-lesszék a pedagógiai rendszert, az átfedések kiküszöbölésére törekedve.

HELYZETKÉP - A FELHASZNÁLÓK SZEMPONTJÁBÓL

A felhasználók köre, csoportjai:

Felhasználókon ebben az esetben a potenciális igénylőket kell érte-nünk. Becslések szerint ez a kör 58 ezer főre terjed (összesített szám-akatokat és százalékos megoszlást ld. mellékelt ábrán.). Nem szerepel-tetik köztük az óvodákban, előkészítő osztályokban dolgozó pedagógusokat, bár megjegyzi, hogy ezeknek a csoportoknak is szükségük lehet "esetleg" "bizonyos típusu" információkra.

1. Az irányítók, tervezők csoportja - az oktatási rendszernek meg-felelő felállásban - az Oktatásügyi, a Népjóléti és Egészségügyi Minisz-tériumok, három u. n. igazgatóság (iskolaügyi, szakoktatási, szociális), a

megyei, községi hatóságok megfelelő osztályai és az érdekelt szervezetek, intézetek (iskolafenntartó) vállalatok illetékes szakembereit foglalja magában.

2. E csoportban együttesen szerepelnek a felsőoktatási intézmények - a jelzett tudományos diszciplínákkal foglalkozó - oktatói, hallgatói és a kutatóintézetek dolgozói. (Bizonytalansági tényező: a pedagógiával, mint határtudománnyal foglalkozó kutatók és hallgatók, továbbá a felsőoktatás egyéb területén működő oktatók nem szerepelnek a felhasználók között.)

3. A gyakorló pedagógusok és a szociális gondozók. A csoporton belül megkülönbözteti a következő kategóriákat: iskolaigazgatók, tanárok (iskolatípusok szerint), pszichológusok, szociális gondozók. Ez a leginkább heterogén csoport. Az egyes kategóriák igényei eltérőek az egyéb csoportokban szereplőkéitől és egymásétól egyaránt.

4. Külön csoportba rendezi az iskolán kívüli népművelés, a felnőttoktatás dolgozóit, a különböző tanfolyamok és szabadiskolák oktatóit.

A FELHASZNÁLÓK KÜLÖNBÖZŐ CSOPORTJAINAK IGÉNYEI ÉS SZÜKSÉGLETEI:

Tekintve, hogy a bizottság a rendelkezésre álló idő- és pénzkeretek között a fenti csoportok igényeit és szükségleteit csak hézagosan tudta felmérni, bőven ismerteti a külföldi felméréseket (még akkor is, ha azok általában a társadalomtudományi információval kapcsolatosak), ill. ezek ajánlásait.

A társadalomtudományi információ helyzetéről általában igen negatív képet ad Meyriat (1): Nem nagy a kereslet, s így csekély a kínálat. Nincsenek körülhatárolható kutatási profilok, az adatok nem kumulálhatók, nem alakult ki a terminológia, a közlemények címei nem alkalmazhatók KWIC-indexelésre. Vélekedését alátámasztják Brittain (2) adatai: Míg a felhasználóval kapcsolatos kérdésekkel kapcsolatban a műszaki és természettudományok terén 600 tanulmány jelent meg, addig a társadalomtudományi információk felhasználóival csak 18 foglalkozik. Brittain itt említi, hogy a pedagógiai információval csak 1965 táján kezdtek el foglalkozni. Bjerstedt (3) szerint az adatbázisok (könyvtárak) gyengén felszereltek és egymástól elszigeteltek. Itt következik az INFROSS (4) vizsgálat eredményeinek ismertetése. Erről nem szólunk, mert lapunk említett száma ennél bővebb elemzést ad (4).

A pedagógiai és pszichológiai információk felhasználóival kapcsolatban a bizottság legtöbbit merített Brittain 1971-ben (5) az EUDISED részére készített tanulmányából a svédországi Állami Pszichológiai és Pedagógiai Könyvtár által végzett adatgyűjtésből és az APA (6) felméréseiből.

Ezekből valamivel konkrétabb, de nem kevésbé negatív kép rajzolódik ki: A vezetés, irányítás, tervezés szakembereinek tudatáig nem jutnak el az alap kutatások eredményei, a tudományos kutatók szokásai nagyjából megegyeznek a többi társadalomtudomány művelőinek szokásaival (konzervatívok, tájékoztatási szakember közvetítését általában nem igénylik), a gyakorló pedagógusok általában nem formális csatornán kapják információikat. "Rendkívül kevés másodlagos irodalmat használnak, vagy nem is használnak, sőt az elsődleges irodalom felhasználása is nagyon csekély". Az iskolaigazgatókra az jellemző, hogy "információforrásuk a dolgozószobájuk-

ban lévő kézikönyvtár, kurrens folyóiratokkal felfrissítve". A szociális gondozók megelégszenek a saját szaklapjukkal, az iskolán kívüli népművelés dolgozóiról nem esik szó.

Az APA viszont 1961 óta végez kutatásokat a szolgáltatásainak felhasználóiról, így a pszichológusok keresési módszereiről valamivel többet tudnak mondani: Legáltalánosabb forrásuk a folyóirat. Birálják, késedelmesnek tartják az APA szolgáltatását (Psychological Abstracts). Hasznos információforrásnak tartják az évi konferenciákról készített differenciált beszámolókat. Informátorok beállítását szorgalmazzák.

E három vizsgálat tanulságai közül a bizottság kiemeli a következőt: A pedagógiai információk felhasználóinak tábora olyannyira differenciált, hogy a körükben végzett kérdőíves és egyéb módszerrel végzett kutatások - bár sok ötletet adnak - nem alkalmasak arra, hogy ezek alapján információs rendszert lehessen tervezni. A bizottság által végzett felmérések, vizsgálódások csak némileg módosítják a fentebb vázolt helyzetképet.

Az irányítók, tervezők csoportjának igényeivel a felterjesztés a továbbiakban nem foglalkozik. A kutatókkal (stb.) kapcsolatban azonban megállapítja, hogy bár Finnországban is az ide tartozók (2. csoport) zöme (74 %) maga keresi az adatokat, de úgy nyilatkoztak, hogy szívesen vennék igénybe szakképzett informátor közvetítését. Jelenleg a szakirodalommal való "lépést tartás" a hazai és külföldi folyóiratok, kutatási jelentések, a szakkönyvtár új szerzeményekről készített jegyzékeinek átnézése és a kollégákkal folytatott tapasztalatcsere jelenti.

A pedagógia-pszichológia szakos egyetemi hallgatókkal elmélyültebben foglalkozott a bizottság. A 171 fős mintában úgy tapasztalták, hogy maguk a hallgatók is elengedhetetlennek látják a továbbiakban a könyvtárhazsnálat, ill. az irodalomkeresés módjának tanítását-tanulását.

A 3. csoportban említett gyakorló pedagógusokról a tábor heterogenitásán és az igényelt irodalom rendkívüli szórtságán kívül azt állapították meg (200 fős mintában), hogy az utóbbi években továbbképzésük intenzívebbé válásával párhuzamosan igényeik erősen növekednek. Tekintve, hogy a vizsgálódás elején készített egységes kérdőív ebben a csoportban használhatatlannak bizonyult, újabb vizsgálatra van szükség speciális kérdőívekkel. Ebben a csoportban találtak leginkább azzal a visszássággal, hogy olyan szolgáltatásokat igényeltek, amilyenek már a kérdéses időpontjában funkcionáltak. Ugy tűnik, hogy a bizottság e visszásság ódiúmát a szolgáltató intézményekre háritja, mert mindjárt e megállapítást követően említi, hogy a szakkönyvtárak szolgáltatásai lassúak és hézagósak - az adott pénzügyi keretek elégtelensége miatt (bizonytalanságban hagyva: az az ő véleménye, vagy a válaszolók megállapítása).

Mintegy 100 pszichológust és szociális gondozót is megkerestek. Az egységes kérdőívvel ebben a körben sem boldogultak, s a csoportos interjúk sem hoztak újabb eredményeket.

A népművelés-felnőttoktatás kádereinek (4. csoport) információigényével kapcsolatban a bizottság az u. n. Felnőttoktatási Bizottság (1971: A 29. sz.) jelentésére hivatkozik. Ennek lényege: Ma még az elemi ismeretek, adatok is hozzáférhetetlenek, tehát országos szinten kell megszervezni a szolgáltatást, úgy, hogy az bekapcsolható legyen a nemzetközi rendszerbe.

A hazai elsődleges közlemények, amennyiben azok nyomtatott formában jelennek meg - könnyen elérhetőek. Köteleespéldány érkezik a jyvaskyläi egyetem könyvtárába. A sokszorosított kutatási jelentésekhez azonban nehezebb hozzájutni. Ezen a téren nincs rendezve a köteleespéldány-szolgáltatás, holott tartalmuk nélkülözhetetlen, számuk jelentős. 1971-ben például 240 pedagógiai és pszichológiai témájú report jelent meg. - Ugyancsak nehézkes a kutató számára a hivatalos kiadványok (törvények, rendeletek, statisztikák) áttekintése. A köteleespéldány ugyan megérkezik a fent említett könyvtárba, de feltárásuk nem eléggé differenciált, s így a különböző tárgymutatók közötti kiigazodás bonyodalmas, időigényes.

Finnországban a szakterületről a következő bibliográfiák adnak áttekintést: neveléstudományi, felnőttoktatási, testnevelési- és sportirodalom, a folyamatban lévő és tervezett neveléstudományi, ill. pszichológiai kutatások jegyzéke. Hiányzik a pszichológiai és a gyógypedagógiai irodalom bibliográfiája.

A tájékoztatásban nagy szerepet játszanak a folyóiratok, évkönyvek szemléi. A Psykologia c. folyóirat például évenként közli a szakterületen tudományos fokozatot (3 ilyen van) elért dolgozatok jegyzékét, témaszemléket, könyvkritikákat ad, bemutatja a vonatkozó új törvényt, rendeleteket.

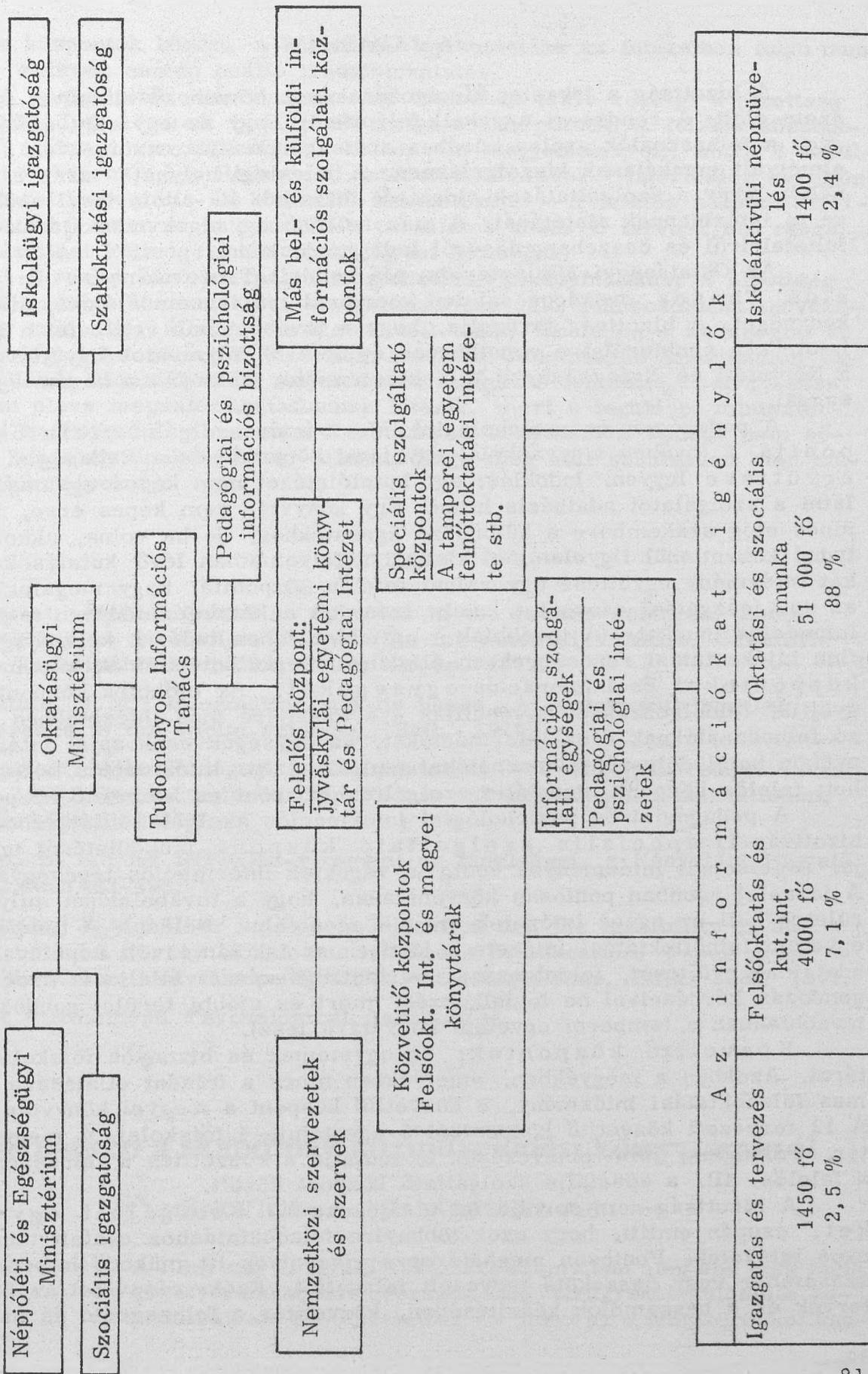
A külföldi elsődleges közleményeket leginkább a jyvaskyläi egyetem könyvtára szerzi be, ide jár a legtöbb (500) külföldi folyóirat is. A bizottság felsorolja azt a 12 további szakkönyvtárat, amely ugyancsak vásárol külföldi szakirodalmat, hangsúlyozza, hogy "mindaddig nem került sor a beszerzések koordinálására".

A külföldi másodlagos közlemények a bizottság véleménye szerint nem minden szempontból kielégítőek; (mellékletben felsorolja az 1972-ben megjelent, mintegy száz vonatkozó nemzetközi referáló kiadványt.) Az északi országok, a szocialista országok és a fejlődő országok irodalma nem szerepel megfelelően, s 6-10 hónapos átfutási idővel referálnak.

Ahhoz képest, hogy milyen kevesen foglalkoznak Finnországban tájékoztató munkával, meglepő a szolgáltatások nagy száma, s változatossága. Az információs központ - a helyzetkép felvázolásának időpontjában - a Pedagógiai Intézet tájékoztatási osztálya: 4 fővel dolgozik, a jyvaskyläi egyetemi könyvtárban 1 főre, a Mozgástudományi és Népegészségügyi Intézetben 2 főre lehet számítani, a többi kutatóintézetben egyes szakemberek munkaidejük felében, harmadában foglalkoznak ezzel.

A szolgáltatások nagy száma, s változatossága azonban nem egyértelműen pozitív jelenség. A szervezetlenség következtében fontos feladatok ellátatlanok maradnak. Így például 1967-ben svéd kezdeményezésre az északi országok (svéd, dán, norvég, finn) tanácsa egységes pedagógiai bibliográfia készítését határozta el. Mindezideig csupán egy év termését dolgozták fel! Az is terv maradt, hogy az összegyűlt anyagot mágnesszalagra viszik, kiegészítve ezzel az Eric és a Psychological Abstracts adattárát.

A Pedagógiai és Pszichológiai Információs Szolgálat működési vázlatja

A bizottság a javaslat kidolgozásakor a következő alapelvet tartja szem előtt: A rendszert úgy kell felépíteni, hogy az egyaránt alkalmas legyen a felhasználók széles körében szétsugárzó tájékoztatásra és a kutatók elmélyült munkájának kiszolgálására. A jelenlegi helyzet - akár a felhasználók, akár a szolgáltatások oldaláról tekintjük át - nem teszi szükségesé új intézmények alapítását. A már működő egységek munkájának jobb feltételeiről és összehangolásáról kell gondoskodni.

Az Oktatásügyi Minisztérium alá rendelt Tudományos Információs Tanács országos szinten koordinál mindennemű tájékoztató tevékenységet. A bizottság javasolja, hogy a továbbiakban vegye fel a kapcsolatot, s a szakterületre vonatkozóan építsen ki folyamatos együttműködést a Népjóléti és Egészségügyi Minisztériummal, valamint a három igazgatósággal.

A pedagógiai és pszichológiai információs szolgálat felelős központja a jövőben a jyvaskyläi egyetemi könyvtár és a Pedagógiai Intézet együttese legyen. Indoklás: egy kutatóintézet nem képes egymagában ellátni a szolgálatot adatbázis híján. Egy könyvtár sem képes erre, mert nincs elég szakembere a különböző ágazatokhoz, de ha volna, akkor sem tudná közvetlenül figyelemmel kísérni a folyamatban lévő kutatásokat. A két intézmény együttese úgy válhat felelős központtá, hogy megalakítják az un. igazgatási csoportot, mely irányítja a két intézményben folyó információs munkát. (A továbbiak áttekintéséhez tudnunk kell, hogy a finn tájékoztatási rendszerekben általában megkülönböztetnek információs központokat és információs egységeket. Az előbbieket központilag gyűjtik, feldolgozzák és továbbítják - a többnyire más intézetekben dolgozó felhasználóknak - az információkat, az egységek csak saját intézményükön belül dolgozó felhasználókat szolgálnak ki. Információs központ lehet: felelős központ, speciális szolgáltató központ és közvetítő központ.)

A pedagógiai és pszichológiai információs szolgálat ellátásához a bizottság 11 speciális szolgáltató központ működtetését javasolja. A felsorolt intézmények eddig is végeztek információs tevékenységet. A javaslat azonban pontosan körvonalazza, hogy a továbbiakban milyen területre kell az egyes intézetek erőit koncentrálni. Például: A tamperei egyetem felnőttoktatási intézete a jövőben az iskolán kívüli népművelés adatainak gyűjtését, feldolgozását és szétsugárzását vállalja (a szociális gondozás kérdéseivel ne foglalkozzék, mert ez utóbbi terület gondozója a továbbiakban a tamperei egyetem könyvtára lesz).

Közvetítő központok: az egyetemek és bizonyos főiskolák könyvtárai. Azokban a megyékben, amelyekben nincs a feladat ellátására alkalmas felsőoktatási intézmény, a közvetítő központ a megyei könyvtár legyen. A 12 tervezett közvetítő központból 5 egyetemi, 4 főiskolai, 3 megyei könyvtár. Feladatuk, mint elnevezésük is mutatja a közvetítés a felhasználó és a felelős, ill. a speciális szolgáltató központ között.

A bizottság nem sorolja fel a tájékoztatási szolgálati egységeket, csupán említi, hogy ezek többnyire felsőoktatáshoz csatolt tudományos intézetek. Pontosán meghatározza viszont az itt működő információs szakember vagy összekötő tervezett feladatait. Ezek: részvétel az intézeti tervek és a beszámolók készítésében, közvetítés a felhasználó és az infor-

mációs központok között, a központok tájékoztatása az intézetben folyó munkáról, szükség esetén önálló irodalomkutatás.

A szolgáltatás kiépítésének első ütemében (1975 végéig) a bizottság a következő státusok beállítását tartja szükségesnek: A felelős központnak 10 státusra van szüksége (a kulcsszám megjelölésével), ebből 6 kerüljön a könyvtárba, 4 a Pedagógiai Intézetbe. További 7 informátor kerüljön a (felsorolt) speciális és közvetítő központokba. - A felelős központ költségvetési terve is bekerült a javaslatok közé. E tervnek két része van: alapítási költségek, évi működtetési költségek.

A javaslat zárómozzanata meglehetősen problematikus: A bizottság úgy látja, hogy a nemzetközi szolgáltatásokba való bekapcsolódás tervezését egy különálló, állandó testületre kell bízni. Ez lenne a Pedagógiai és Pszichológiai Információs Bizottság, amely a Tudományos Információs Tanács állandó alosztályaként teljesíthetné leginkább feladatát. Létrehozása azonban eleve megvalósíthatatlannak látszik, mert a legutóbbi minisztertanácsi határozat értelmében a Tudományos Információs Tanács nem bővítheti alosztályainak számát, ellenkezőleg, meg kell szüntessen már működő alosztályokat.

JEGYZETEK

1. Meyriat, Jean: Information services in the social sciences. Some bases for an evaluation. Directorate for Scientific Affairs, Scientific and Technical Information Policy Group. 1972.
2. Brittain, J. M.: Information and its users. A review with special reference to the social sciences. Bath. 1970.
3. Bjerstedt, Åke: Pedagogisk dokumentation. - Pedagogisk dokumentation 12, 1972. Special bulletin från Pedagogisk-psykologiska institutionen, Lärarhögskolan Malmö.
4. Line, M. B.: Az INFROSS-vizsgálat és tanulságai. = Könyvtári Figyelő. 1972. No. 5. 483-495. p.
5. Brittain, J. M.: User studies in education and the feasibility of an international survey of information needs in education. Paper prep. for the Council of Europe EUDISED Steering Group. Bath. Sept. 1971.
6. APA = American Psychological Association.

Pillanatkép a skandináv közművelődési könyvtárakról

MÁNDY Gábor - VÁSÁRHELYI Judit

A Könyvtári Figyelő 1974. évi számaiban elég sok cikk foglalkozott a skandináv országok könyvtárügyének különféle aspektusaival. Emlékeztetőül - s mert az e témakörökkel kap-